

İradə HÜSEYNOVA

Sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru

AMK-nın dosenti

Ünvan: Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Ə.Ələkbərov küç.7

AZƏRBAYCAN VOKAL SƏNƏTİNDƏ İLHAM NƏZƏROVUN İFAÇILIQ ÜSLUBUNUN ÖZƏLLİKLƏRİNƏ DAİR

***Xülasə:** Təqdim edilmiş məqalə Azərbaycan Respublikasının əməkdar artisti, prezident təqaüdüçüsü, bir neçə nüfuzlu beynəlxalq vokal müsabiqələrin qalibi İlham Nəzərova həsr edilmişdir. Fəaliyyətə bariton müğənni kimi başlayan sənətkar tezliklə kontratenor kimi sənətini davam etdirir. Azərbaycanda ilk kontratenor tembrli müğənni olmaqla o, vokal sənətimizdə yeni bir sahəni inkişaf etdirmiş, bununla da onun çərçivəsini genişləndirmişdir. Opera müğənnisi kimi özünü təsdiqləyən İ.Nəzərov ən müxtəlif dövrlərdə bəstələnmiş, fərqli musiqi məktəblərində yaradılmış, üslub təzadlığı ilə seçilən səhnə əsərlərində, nəinki Azərbaycanda, dünyanın bir çox səhnələrində müxtəlif obrazları canlandırmışdır. Bununla yanaşı, İ.Nəzərovun konsert fəaliyyəti də geniş inkişaf etmişdir. O, barokko musiqisini ifa edən və onun təbliği ilə məşğul olan müğənnidir.*

***Açar sözlər:** Azərbaycan vokal məktəbi, İlham Nəzərov, bariton, kontratenor, opera, barokko musiqisi*

Azərbaycan musiqi sənətinin inkişafında vokal məktəbimizin rolu və əhəmiyyəti əvəzsizdir. Azərbaycan vokal məktəbinin nümayəndələri öz sənətləri ilə nəinki Azərbaycanda, hətta onun hüdudlarından kənar da ölkəmizi təmsil edir, musiqi mədəniyyətimizi, həmçinin, vokal ifaçılığı sahəsindəki nailiyyətləri dünyaya tanıdırlar. Azərbaycan bəstəkarlarının bəstələdiyi opera və operettalar, müxtəlif növlü vokal nümunələr məhz ifaçıların gərgin əməyi sayəsində ilk dəfə səslənərək həyata vəsiqə alır və təsdiqlənir. Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet teatrının səhnəsində dünya musiqi ədəbiyyatının ən nadir inciləri – qərb və rus bəstəkarlarının məşhur operaları tamaşaya qoyulur, mahnı və romansları isə vokalçılarımızın konsert proqramlarının tərkib hissəsini təşkil edir. XX əsrin əvvəllərində yaranmış Azərbaycan vokal məktəbi illər ötdükcə formalaşmış, inkişaf edərək püxtələşmişdir, sənət aləminə Bülbül, H.Hacıbababəyov, Ş.Məmmədova, F.Muxtarova, R.Behbutov, A.Bünyatzadə, F.Əhmədova, L.İmanov, M.Mağomayev, F.Qasımova, X.Qasımova və digər vokalçıları bəxş etmişdir.

Milli vokal məktəbin təşəkkül tarixi, əlbəttə ki, Şərqdə ilk operanın yaranması ilə bilavasitə əlaqədardır. “İlk opera və operetta nümunələrinin meydana gəlməsi məhz Azərbaycanda yeni vokal məktəbin yaranıb formalaşmasına səbəb oldu. Bu da təsadüfi deyildi. Belə ki, opera vokal sənəti sahəsində mürəkkəb bir

janr idi. Operanın dramaturgiyası, tessitura, vokal partiyaların xarakteri ifa tərzi-nə təsir edir, milli vokal məktəbinin xüsusiyyətlərinin yaranıb inkişaf etməsinə səbəb olur” [7, s. 44]. Həmin dövrdə yaranan hər bir opera və ya operetta qəhrə-manlarına səhnə həyatı verən, vokal partiyalarını ifa edəcək yeni müğənnilərin yetişdirilməsi zərurəti yaranmışdı. Məhz Avropa tipli Azərbaycan vokal məktə-binin bünövrəsi qoyulduqdan sonra inkişaf etdirilməsi məsələsi qarşıda duran vacib vəzifələrdən biri olur.

Məlum olduğu kimi, XIX əsrin sonlarında Bakıda artıq musiqi təhsilinin rüseymləri də baş qaldırmağa başlamışdı. Gənc pianoçu A.N.Yermolayeva tərə-findən Bakıda 1895-ci ildə özəl musiqi məktəbi yaradılır. Məktəbdə vokal dərslər peşəkar mütəxəssis S.K.Lisenok-Qolskayaya həvalə edilir. Bir qədər sonra məktəb Rus İmperator Musiqi Cəmiyyətinin nəzdində musiqi siniflərinə çevrilir və vokal sinfə Rusiyadan dəvət olunmuş A.N.Vişnevski rəhbərlik edir. Tezliklə Moskva Konservatoriyasının məzunları olan O.A.Zaytseva, E.İ.Qorskaya və P.İ.Rozin kimi mütəxəssislər də bura cəlb edilir, istedadlı kadrların yetişdirilmə-sində xüsusi rol oynayır.

Azərbaycanda sistemli professional vokal təhsilin yaranması Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının açılması ilə əlaqədardır. Onun təşəkkülündə rus pedaqogikasının mühüm rolu vardır. Elə ilk gündən vokal şöbədə N.İ. Speranski, E.İ.Qorskaya, M.A.Kolotova, Bülbülün ilk müəllimi A.Dorozdo-Polyayev, həmçinin, E.Q.Marşad, İ.N.Panina, V.A.Nikolski çalışır. Əgər ilk vaxtlar Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının vokal kafedrası yalnız opera teatrı üçün mütəxəssislər hazırlayırdısa, 30-cu illərin sonlarından başlayaraq (1938) kamera müğənnilərinin yetişdirilməsi də qarşıya qoyulan vəzifələrdən biri olur. Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının vokal kafedrasında tədricən milli kadr-lar – Bülbül, bir qədər keçdikdən sonra isə Ş.Məmmədova çalışmağa başlayır. Vokal məktəbimizin yetirmələri vokalçıların və balet artistlərinin Ümumittifaq müsabiqəsində iştirak edir. Hətta Bülbül və Ş.Məmmədova Berlində keçirilən tələbə və gənclərin Ümumdünya festivalında münisflər heyətinə üzv seçilirlər. “ADK-nın vokal şöbəsi opera teatrının truppasının “nadir” səslərlə zənginləşmə-sində əsas mənbəyə çevrilir” [4, s. 172].

M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının səhnəsində müxtəlif obrazları canlandırma bilən, konsert salonlarında uğurlu çıxışlar edərək xalqın rəğbətini qazanan istedadlı, gözəl səslə gənclər yetişdirilir. Opera teatrının səhnəsində Avropa vokal sənətinin sirlərinə dərinlən yiyələnmiş, öz ustadlarının ənənələrini davam etdirən, milli kadrlardan ibarət olan vokalçılar çalışmağa başlayır. Vokal kafedranın məzunları Azərbaycanın hüdudlarını aşaraq dünyanın bir sıra ölkələrində fəaliyyət göstərirlər. Onların nailiyyətləri bizi hər zaman sevindirir, eşitdiyimiz xoş xəbərlər qürur hissi oyadır. Onlar Rusiyada – Böyük teatrda, Saratov opera və balet teatrında, Ukrayna, Almaniya, İsrail,

Türkiyə və başqa dövlətlərin opera səhnələrində solist kimi çalışırlar. İlham Nəzərov da milli vokal məktəbimizin layiqli davamçılarından biridir.

Azərbaycan Respublikasının əməkdar artisti, prezident təqaüdəçüsü, bir sıra nüfuzlu beynəlxalq vokal müsabiqələrin qalibi İlham Nəzərov Azərbaycanda fəaliyyət göstərən ilk kontratenor tembrli müğənnidir. “Bəzən elə düşünürsən ki, musiqidə istedadlar artıq tükənib... amma İlham Nəzərovun varlığı sübut edir ki, təbiət hər zaman bəşəriyyətə fəvqəltəbii istedadlarını göndərir...” [2, s. 54]. İ.Nəzərov səsi, fərqli ifa üslubu ilə Azərbaycan vokal məktəbində yeni ifaçılıq səhifəsi açmış və onu inkişaf etdirməyə müvəffəq olmuşdur. O, Azərbaycanda, eləcə də, bütün dünyada yeganə ifaçıdır ki, bir sıra səs tembrləri ilə ifa etməyi bacarır. Bu da onun sənətinin orijinallığını təsdiqləyir. Müğənninin səsi geniş diapazona malikdir və o, beş oktavadan artıq olan səs sahəsini əhatə edir. Elə buna görə də İ.Nəzərov “soprano, metso-soprano, kontralto, bariton, həm də bas partiyalarını ifa edir ki, bu da Azərbaycan vokal ifaçılığı sənətində bir ilkdir” [1, s. 16].

İ.Nəzərov gözəl görünüşə, səhnə davranışına, artistizmə, həmçinin, kamil ifaçılıq qabiliyyətinə malikdir. Müğənni ifa etdiyi hər bir obrazı, nəinki ifaçılıq baxımından yüksək səviyyədə tamaşaçısına çatdırır, eyni zamanda, o, canlandırıldığı hər bir obraza fərdi yanaşaraq onu dərinlən öyrənməyə çalışır. Hər bir obrazın xarakterini, ona məxsus xüsusiyyətləri tam şəkildə mənimsəyən, hiss edib duyan sənətçi bunları öz daxilində yaşayaraq təqdim edir. Məhz ifaçının yaradıcılığına məxsus olan bu cəhətlər onun iştirak etdiyi ilk səhnə əsərlərində bariz sürətdə ifadə edilmişdi. Bunlar 2010-cu ildə səhnəyə qoyulan Roberto Kaççantenin “Paris Notr Dam kilsəsi” musikli və Firəngiz Əlizadənin “İntizar” operasıdır. “Paris Notr Dam kilsəsi” musiklində o, Kvazimoda, “İntizar” operasında isə Yad adam obrazlarını canlandırırdı. Qeyd etməliyik ki, hər iki əsəri o, Bakı Musiqi Akademiyasını bitirdikdən sonra – sənətdə müstəqil addımlarını atdığı dövrdə yaratmış və həmin obrazları bütün varlığı ilə duyaraq məharətlə oynamışdır. Təhsil illərində olduğu kimi, səhnə əsərlərinin hər ikisində də o, bariton tembrli müğənni kimi iştirak edirdi. İ.Nəzərov “Paris Notr Dam kilsəsi” musiklinin elə ilk tamaşasında mükəmməl vokal ifası ilə seçilir və aktyorluq qabiliyyətini göstərir. Məhz Kvazimoda obrazı onu musiqi ictimaiyyətinə yaxından tanıdır və sevdilir.

İ.Nəzərov tərəfindən oynanılan “İntizar” operasındakı Yad adam obrazı taleyində, gələcək sənət yolunda mühüm rol oynayır. Əvvəla o, Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet teatrına solist kimi dəvət edilir. Ona yeni, növbəti səhnə əsəri olan Ü.Hacıbəylinin “Leyli və Məcnun”unda Nofəl obrazını yaratmaq həvalə edilir. Eyni zamanda, İ.Nəzərov dövlət rəhbərliyi tərəfindən sənətini kamilləşdirmək üçün İtaliyanın Ozimo İncəsənət Akademiyasında təhsil almağa göndərilir. Nəhayət, Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının bakalavr, həmçinin magistr pillələrini opera ifaçısı kimi bitirən İ.Nəzərov “İntizar” operasının premyerasından sonra yaradıcı istiqamətini müəyyənləşdirir və opera müğənnisi kimi özünü təsdiqləyir.

İ.Nəzərov Azərbaycan vokal sənətində iki tessiturada ifa edən ilk və yeganə müğənnidir. Bunlardan birincisi bariton tessiturasıdır. Bakalavr pilləsini tamamlayanda V.A.Motsartın “Fiqaronun toyu” operasında Qraf Almaviva, magistr pilləsini bitirəndə P.İ.Çaykovskinin “Yevgeni Onegin” operasında Onegin, C.Verdinin “Bal-maskarad”ında Renato obrazlarını ifa edir. İfaçı sonrakı illərdə də Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet teatrının səhnəsində bariton kimi fəaliyyətini davam etdirərək V.A.Motsartın “Sehrli fleyta”sında Papageno, R.Leonkavallonun “Məzhəkəçilər” operasında Silvio obrazını canlandırmışdır. İ.Nəzərov Ozimo İncəsənət Akademiyasında təhsilinin ilk ilini də bariton səsli müğənni kimi davam etdirir və İtaliyanın bir sıra şəhərlərindəki opera səhnələrində çıxış edir. Belə ki, ona Venesiya Opera Teatrında Q.Donisettinin “Məhəbbət şərbəti” operasında Belkore, Florensiya teatrında isə C.Perqolezinin “Qulluqçu xanım” operasında Uberto obrazları həvalə edilir.

Lakin növbəti ildə o, artıq bariton müğənni kimi deyil, kontratenor kimi təhsilini davam etdirir. Neapol şəhərindəki San Karlo teatrının bədii rəhbəri, barokko musiqisinin mütəxəssisi, dünya şöhrətli professor Vinçenso de Vivo onu dinləyərək dəyərli məsləhət verir: “Bariton kimi oxuyacaqsansa bu zaman minlərlə vokal ifaçısından biri olacaqsan, kontratenor kimi oxumağı qərara alsan bu zaman üç ifaçıdan birinə çevriləcəksən. Kontratenor səsi Tanrının sənə bəxş etdiyi hədiyyədir. Sən axıcı və məlahətli oxuyursan. Sənət yolunu kontratenor kimi davam et” [1, s. 30].

Artıq təhsilinin ikinci ilində o, kontratenor kimi ciddi məşğul olur, bu sənətin sirlərini dərindən bilən, səs aparatı ilə fərqli tərzdə işləməyi bacaran peşəkar mütəxəssislərdən dərslər alır. Tədricən müğənninin ifaçılıq üslubu cilalanır, kamilləşir, həmçinin, kontratenor səsli İ.Nəzərov fəaliyyətinin təməli qoyulur. O, bir sıra festival, müsabiqələrə dəvət edilir, müxtəlif operalarda iştirak etmək üçün təkliflər alır.

Beləliklə o, L.Rossinin “Orfey” (Orfey), D.Şostakoviçin “Burun” (Kovalyovun dostu), B.Brittenin “Yay gecəsində yuxu” (Oberon), G.F.Hendelin “Aqrippina” (Otton), “Rinaldo” (Rinaldo), “Yuli Sezar Misirdə” (Sesto, Nireno), “Alçina” (Rucciiero) “Ariodant” (Ariodant), “Spion” (Spion), “Ecio” (Valentiano), “Tezey” (Arkane), Q.V.Qlyukun “Orfey”(Orfey), V.A.Motsartın “Fiqaronun toyu” (Kerubino), K.Monteverdinin “Pompeyin taxta çıxması” (Arnalta), P.İ.Çaykovsinin “Qaratoxmaq qadın” (Prilepa), A.Vivaldinin “Custin” (Anastaziyo), “Orlando Furioso” (Medoro) və s. operalarda, həmçinin, K.Orfun “Karmina Burana” kantatasında Qu quşu obrazında çıxış edir. Beləliklə, sənət aləminə bariton səsli müğənni kimi müdaxilə etmiş İlhamın kontratenor kimi ifaları çoxluq təşkil etməyə başlayır. Hər iki tessiturada kamil ifa etmək bacarığı bəzən ona bir əsər daxilində soprano, həmçinin, bariton səsli obrazları canlandırmaq imkanı yaradır. Belə ki, o, müxtəlif illərdə V.A.Motsartın “Fiqaronun toyu” operasında

Qraf Almaviva, həm də Kerubino, K.Monteverdinin “Pompeyin taxta çıxması” operasında Arnalta və Neron kimi obrazların partiyalarını ifa edir.

Musiqi ədəbiyyatının nümunələri ilə tanışlıq, müxtəlif ölkələrin teatr səhnələrindəki çıxışları, dünyanın ən məşhur vokalçıları ilə səhnəni bölüşməsi, Avropanın ən qabaqcıl rejissorları ilə yaxın təmas İ.Nəzərovun dünyagörüşünün formalaşmasında, səhnə davranışının cilalanmasında, kamil opera müğənnisi kimi yetişməsində mühüm rol oynayır. O, ən müxtəlif dövrlərdə yazılmış, üslub təzadlığı, obraz rəngarəngliyi ilə seçilən səhnə əsərlərində iştirak edir. Onun səhnə fəaliyyətində barokko musiqisi ilə rok, qərb və rus klassiklərinin əsərləri ilə yanaşı D.Şostakoviç, B.Brittenin əsərləri, ölməz sənətkarımız Üzeyir bəyin “Leyli və Məcnun” muğam operası və musiqi dilinin müasirliyi ilə seçilən F. Əlizadənin “İntizar” özünə yer almışdır. Sadalanan əsərlər İ.Nəzərovun yaradıcı təbiətinin universallığını – müxtəlif tarixi dövrləri hiss etmək, obrazları, xarakterləri müəllif düşüncəsinə uyğun tərzdə, psixoloq kimi dərinlən öyrənərək ifadə etmək bacarığının göstəricisidir.

İ.Nəzərovun vokal yaradıcılığında italyan dilini mükəmməl bilməsi və həmin dildə sərbəst danışmaq bacarığı böyük əhəmiyyətə malikdir. Elə buna görə də o, ifa edəcəyi operaların məzmun və ideyasını dərinlən dərk edir, yaradacağı obrazın fikir və düşüncələrini aydın, düzgün ifadə edib tamaşaçılara təqdim edə bilir.

İ.Nəzərovun ifa etdiyi əsərlərdə söz ilə musiqinin vəhdətinə diqqətlə yanaşır. O, hər bir fikri, müəllifin düşüncəsini aydın ifadə etməyə çalışır, sözləri düzgün tələffüz etməyə səy göstərir. Bununla da, o, əsərin ideya və fikrini musiqi ilə əlaqəli şəkildə, aydın nitq vasitəsi ilə dinləyiciyə çatdırır.

İ.Nəzərov yaradıcılığının böyük sahəsini konsert fəaliyyəti təşkil edir. Opera ilə konsert fəaliyyəti ifaçının yaradıcılığında əlaqəli olub, bir-birini tamamlayır. İ.Nəzərov konsert fəaliyyətinə hərbi xidmət keçdiyi dövrdə başlamışdır. İlk mahnılarını o, H.Əliyev adına Azərbaycan Ali Hərbi məktəbin orkestrinin müşayiəti ilə oxuyur. Bunlardan biri sənətinə hörmət və pərəstiş etdiyi M.Maqomayevin “Azərbaycan” mahnısıdır. Sənətinin repertuarının ön sırasında duran həmin mahnı ölkəmizdən kənarında keçirilən konsert proqramlarında tez-tez ifa edilərək Azərbaycanı təmsil edir.

Sənətçi ilk solo konsertini magistr pilləsində təhsil aldığı dövrdə (2009) Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının böyük zalında vermişdir. Sonrakı illərdə o, müəyyən fasilələrlə dinləyicilər qarşısında solo konsertlərlə çıxış edir. Belə ki, 2011-ci ildə Ü.Hacıbəyli adına III Beynəlxalq musiqi festivalı çərçivəsində “Gəncliyin səsi”, 2013-cü ildə 41-ci dəfə keçirilən “İtəriya vadisi” festivalında Martina Franka şəhərindəki San Domenico kilsəsində və nəhayət, Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının Kamera və Orqan Musiqisi zalında “*Avanti nell passato*” adlı konsertini verir.

İ.Nəzərovun konsert proqramlarının janr diapazonu genişdir. Müğənni tez-tez ən müxtəlif operalara, vokal-instrumental əsərlərə – messa, kantata, oratori-

yalara, həmçinin, mahnı və romanslara müraciət edir. Sənətçi səhnə əsərlərinə yaradıcılığında geniş yer verərək konsert proqramlarını tez-tez Qərb, rus bəstəkarlarının operalarından solo və ansambl nömrələri ilə zənginləşdirir. O, C.Rossini, C.Verdi, K.Sen-Sans, C.Puççini, M.Qlinka, A.Rubinşteyn, A.Borodin, N.Rimski-Korsakov kimi bəstəkarların operalarından nümunələri peşəkarcasına, ifa edərək dinləyicilərə təqdim edir. İ.Nəzərovun konsert repertuarına daxil olan Azərbaycan bəstəkarlarının səhnə əsərlərini xüsusi qeyd olunmalıdır. Ü.Hacıbəylinin “Koroğlu” (Həsən xanın ariyası), “Arşın mal alan” (Süleymanın kupletləri), M.Maqomayevin “Şah İsmayıl” (Aslan şahın ariyası), Q.Qarayevlə C.Hacıyevin “Vətən” (Mərdanın ariyası), F.Əmirovun “Sevil” (Atakişinin kupletləri), Niyazinin “Xosrov və Şirin” (Şapurun mahnısı), V.Adıgözəlovun “Hacı Qara” musiqili komediyası (Hacı Qaranın şikayəti, Hacı Qaranın mahnısı, Heydər bəyin mahnısı) İ.Nəzərov tərəfindən konsert proqramlarında tez-tez müraciət edilən nümunələrdir.

İ.Nəzərovun konsert fəaliyyətində opera əsərləri ilə yanaşı mahnı və romans janrının mövqeyi xüsusi vurğulanmalıdır. O, XVI əsrdən başlayaraq yaşadığımız dövrə kimi yazılmış janr, xarakter, üslub müxtəlifliyi ilə seçilən vokal əsərlərə müraciət edir. Belə ki, o, barokko, klassisizm, romantizm dövründə yazılmış əsərlərə, həmçinin, rus bəstəkarlarından A.Darqomıjski, P.İ.Çaykovski, S.Raxmaninovun zəngin vokal irsinə daim müraciət edir. İstedadlı sənətkar dəfələrlə vokalçıların ifasında səslənmiş F.Şubertin “Qu quşunun nəğməsi” adlı vokal toplunu, R.Şumanın “Şairin məhəbbəti” vokal silsiləsini, E.Qriqin mahnı və romanslarını, S.Raxmaninovun “Oxuma gözəl”, “Vokaliz”ini yeni tərzdə – kontratenor tembrilə ilk dəfə ifa etmişdir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz müəlliflərlə yanaşı istedadlı müğənni konsert proqramlarında Azərbaycan bəstəkarlarının – Ü.Hacıbəylinin “Sənsiz” və “Sevgili canan” romans-qəzəllərini, Q.Qarayevin “Mən sizi sevirdim”, F.Əmirovun “Ulduz”, Niyazinin “Arzu”, Ə.Hüseynzadənin “Vəslin həvəsi”, G.Abdullazadənin “Könlüm sitəminlə canə yetdi” romanslarını və F.Bədəlbəylinin “Ave Maria”sını ifa edir. Belə ki, “məhz İ.Nəzərovun ifasında ilk dəfə olaraq Azərbaycan bəstəkarlarının bir çox əsərləri kontratenor səs tembrilə ifa olunur. Bildiyimiz kimi, heç bir vokal ifaçısı milli musiqimizin dəyərli nümunələrini bu səs tembrilə ifa etməmişdir, çünki bu səs tembrli ifaçı yox idi” [2, s. 56]. Vokalçı T.Quliyevin, S.Rüstəmovun, E.Sabitoğlunun, V.Adıgözəlovun, R.Mirişlinin mahnılarını, həmçinin, zəngin musiqi sərvətimiz olan xalq mahnılarını xüsusi şövq və sevgi ilə ifa edir. Bunları öz dinləyicilərinə təqdim edərkən İ.Nəzərov milli vokal texnikasından xüsusi zövqlə bəhrələnir. Əlbəttə, bunun da bir səbəbi var. Məhz o, elə musiqi aləminə ilk dəfə xanəndəlik sənətinin sirlərinə yiyələnmək, bu sahədə böyük sənətkar kimi yetişmək məqsədi ilə gəlmişdi.

Vokal nümunələri bariton, həmçinin kontratenor müğənni kimi təqdim edən İ.Nəzərov bəzən hər iki səs tembrindən vahid əsər daxilində də istifadə edir.

“İ.Nəzərovun müxtəlif səs tembrlərindən istifadə etməsi unikal olduğu qədər vokal ifaçılığı nöqteyi-nəzərindən də mürəkkəblik təşkil edir. Xüsusi ilə qısa zaman çərçivəsində səs aparatının dəyişdirilməsi peşəkarlıq tələb edən məqamlardandır” [3, s. 67]. Belə ki, o, vokal əsərin mətn məzmununa yaradıcı tərzdə yanaşaraq bir əsər daxilində hər iki tembrə tətbiq edir, bununla da, ansambl yaratmağa müvəffəq olur.

“İ.Nəzərovun səsinin xüsusiyyətləri Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında öz əksini tapmış və müğənninin vokal ifaçılıq imkanlarını əks etdirən əsərlər yaranmışdır” [3, s. 67]. Belə ki, R.Qədimova bariton-kontratenor və fortepiano üçün “İnsan” romansını, “Bilmirəm” vokal silsiləsini, K.Əlizadə isə kontratenor və orkestr üçün “O Patria Mia” və “Nizaminin monoloqu”nu məhz İ.Nəzərov ifası üçün nəzərdə tutaraq bəstələmişdir.

Müxtəlif ölkələrin teatr səhnələrində, nüfuzlu müsabiqə və festivallarda daim çıxış edən İ.Nəzərovun səs imkanları nəinki Azərbaycan, eləcə də xarici ölkə bəstəkarlarının da marağına səbəb olmuşdur. Məhz kontratenor səsli İ.Nəzərov F.Festa, V.Korvino, S.Muscaritolo kimi Avropa bəstəkarlarının səhnə, kantata kimi iri həcmli vokal əsərlərində ona həvalə edilmiş partiyaları, həmçinin, səs və müxtəlif tərkibli orkestr üçün bəstələnmiş əsərləri müvəffəqiyyətlə ifa etmişdir.

İ.Nəzərov Azərbaycanda barokko musiqisinin ifaçısı olmaqla yanaşı həm də təbliğatçısıdır. Hələ 2011-ci ildə o, İsveçdə keçirilən “Beynəlxalq Borokko Musiqi festivalı”nda kontratenor müğənni kimi çıxış edərək Azərbaycan vokal məktəbini təmsil etmişdir. 2013-cü ildə Azərbaycana döndükdən sonra İ.Nəzərov barokko musiqisi ilə bağlı konsertlər verməyə başlayır. Şəhərin musiqi salonlarında tez-tez XVI-XVII əsrə məxsus musiqi səslənir. Həmin konsertlərdə İ.Nəzərov K.Monteverdi, İ.S.Bax, G.F.Hendel, A.Vivaldi və digər bəstəkarların əsərlərini ifa edir. Belə konsert proqramları ilə o, dünyanın müxtəlif şəhərlərində – Polşanın Slovaçki Teatrında, İspaniyanın “Musiqi sarayı”, Dublindəki “Milli konsert sarayında” çıxış edir.

Üstəlik, İ.Nəzərov iki mahnı müəllifidir. İlk mahnı Aşıq Veysəl Şatıroğlunun anadan olmasının 125 illiyi ilə bağlı yazılmışdır. “Məni hor görmə” adlanan mahnının mətn əsasını Aşıq Veysəl Şatıroğlunun “Kardeşim” şeiri təşkil edir. Mahnı ilk dəfə TÜRKSÖY-un təşkilatçılığı ilə “Aşıq Veysəlin anma ili” çərçivəsində keçirilmiş festivalda səslənir və ən yaxşı nümunə kimi mükafatlandırılır.

Qeyd etməliyik ki, adı çəkilən mahnı səs, xor və fortepiano müşayiəti üçün nəzərdə tutulmuşdur. Mahnının müəllifi olan İ.Nəzərov bütün səs imkanlarından – kontratenor və bariton tembrlərini istifadə edir, bir əsər daxilində bir neçə tessitura da ifa etmənin mümkünlüyünü nümayiş etdirir. İkinci mahnı isə “Ey təbib” adlanır və dahi Azərbaycan şairi Nəsiminin sözlərinə bəstələnmişdir. İlk mahnıda olduğu kimi, sözü gedən nümunədə də musiqi fikrinin açılmasında iki tembrlilik ifadə vasitəsi kimi İ.Nəzərov tərəfindən istifadə olunur.

İstedadlı ifaçı olan İ.Nəzərov, həmçinin, gözəl müəllimdir. O, Azərbaycanda kontratenor ifaçılığını tədris edən ilk mütəxəssisdır. İ.Nəzərov Bakı Musiqi

Akademiyasının “Solo oxuma və opera hazırlığı” kafedrasında çalışır, öz peşəsinin sirlərini gənclərə aşılayır. Sənətini sevdirməyi o, saf, təmiz əqidəsi, xoş rəftarı, sənətinə vurğunluğu, izah etmənin asan üsulu, bilikləri ötürmə bacarığı ilə nail olur. O, pədaqoji fəaliyyətində italyan vokal məktəbinin ənənələrinə əsaslanır. Müğənni sənətində olduğu kimi pədaqoji fəaliyyətində də tələbkardır. İstifadə etdiyi tədris üsulu, dərslərin gedişatında, izah prosesində tətbiq etdiyi metodik göstərişlər səmərə və xoş nəticəsini göstərir. Onun tələbələri nəinki respublika, həmçinin, beynəlxalq müsabiqələrdə uğurla çıxış edərək mükafatlarla təltif olunurlar. Müsabiqələrdə müxtəlif dərəcəli diplomlara layiq görülən E.İsmayılova, C.Babazadə, S.Rüstəmov, İ.Abdullayeva, T.Zeynalov kimi tələbələr İ.Nəzərov əməyinin bəhrəsidir.

Müxtəlif festival və səhnə əsərləri ilə yanaşı ifaçı tez-tez müsabiqələrdə də iştirak edir. Müsabiqələrin proqram tələbləri ilə bağlı o, yeni vokal əsrlər üzərində çalışır. Vokalçının iştirak etdiyi müsabiqələrin böyük qismi klassik musiqi ilə bağlıdır və o, həmin müsabiqələrdə kontratenor kimi iştirak edir. 2013-cü ildə keçirilən X Pezaro Beynəlxalq müsabiqəsində birinci, 2014-cü ildə İtaliya və Almaniyada baş tutan kontratenorların müsabiqəsində ikinci, 2016-cı ildə vokalçılarının M.Maqomayev adına IV Beynəlxalq müsabiqəsində isə birinci yerə layiq görülür. O, həmçinin, böyük dinləyici kütləsini məlumatlandıran, eləcə də xalqa tanıdan telelayihələrdə – “O səs Türkiyə”, “Böyük opera”da iştirak edir. Sənətçinin fəaliyyətinin hər bir sahəsində olduğu kimi, burada da fərqlilik, təzadlıq, üslub, janr müxtəlifliyi aydın şəkildə ifadə edilir. Əgər “Böyük opera” layihəsi klassik musiqi yarışmasından ibarət idisə, “O səs Türkiyə” telelayihəsi, həmçinin, 2018-ci ildə keçirilən “Astananın səsi” kimi müsabiqələrdə İ.Nəzərov fərqli estrada janrında çıxış edir.

Azərbaycan vokal məktəbinin layiqli davamçısı olan “İ.Nəzərov unikal səsə malikdir” [1, s. 92]. “O, bizim musiqi mədəniyyətimiz üçün bir tapıntıdır” [1, s. 96]. Lakin bütün bunlarla yanaşı, “İlham insan kimi səmimidir, xeyirxahdır, insanlara hörmət etməyi, onların əməyini qiymətləndirməyi bacarır” [1, s. 101]. Biz də ona sənətində daha yüksək zirvələr fəth etməyi, sorağının dünyanın ən böyük, qabaqcıl səhnələrindən daim gəlməsini arzu edirik.

ƏDƏBİYYAT:

1. Abdullazadə G.A. İlham Nəzərov: sərhədsiz səs... B.: Savad, 2020, 128 s.
2. Babayeva M.İ. İlham Nəzərov: ənənə və novatorluq kontekstində. // “Musiqi dünyası” jurnalı, 2022, № 1/90, s. 54-58.
3. Rəhimova A.E. Rəna Qədimovanın “İnsan” monoloqunun vokal ifaçılıq xüsusiyyətləri İlham Nəzərovun təfsirində. // “Sənət akademiyası” jurnalı, 2021, № 2 (14), s. 66-78.

4. Абасова Э; Данилов Д; Карагичева Л; Сафаралиева К. Азербайджанская Государственная Консерватория имени Узеира Гаджибекова (1921-1971). Б.: Азернешр, 1972, 214 с.
5. Провинция А.Г. Бакинские отголоски // Театральная Россия, 1905, № 5, с. 74-75
6. Дильбазова М. Из Музыкального прошлого Баку. Б.: Ишыг, 1985, 136 с.
7. Насирова К. Мастера вокального искусства Азербайджана. В 2-х т. Т. 1. Б.: Текнур, 2020, 552 с.

Ирада ГУСЕЙНОВА

Доктор философии по искусствоведению,
доцент АМК

ОБ ОСОБЕННОСТЯХ ИСПОЛНИТЕЛЬСКОГО СТИЛЯ ИЛЬХАМА НАЗАРОВА В ВОКАЛЬНОМ ИСКУССТВЕ АЗЕРБАЙДЖАНА

***Резюме:** Представленная статья посвящена заслуженному артисту Азербайджанской Республики, президентскому стипендианту, лауреату ряда престижных международных вокальных конкурсов Ильхаму Назарову. Артист, начавший свою карьеру как певец-баритон, вскоре продолжил свое творчество как контртенор. Будучи первым в Азербайджане контртенором, он развил новое направление в нашем вокальном искусстве, тем самым расширив его границы. И.Назаров, зарекомендовавший себя как оперный певец, исполнял различные партии не только в Азербайджане, но и на многих сценах мира, в сценических произведениях, созданных в разные эпохи, разными школами. В то же время широко развивалась и концертная деятельность И.Назарова. Он музыкант, исполняющий и пропагандирующий музыку барокко.*

***Ключевые слова:** азербайджанская вокальная школа, И.Назаров, баритон, контртенор, опера, барочная музыка*

Irada Huseynova

Doctor of Philosophy in Art
Associate Professor of ANC

ABOUT THE PECULIARITIES OF THE PERFORMING STYLE OF ILHAM NAZAROV IN THE VOCAL ART OF AZERBAIJAN

***Summary:** The article is dedicated to Ilham Nazarov who is the musical artist and a presidential scholar of the Republic of Azerbaijan. He started his career in music as a baritone singer, after the years he has continued to work as a countertenor. As the first countertenor timbrel in Azerbaijan, he developed a new field in our vocal and expanded its scope. I.Nazarov, played various characters in stage works distinguished by stylistic contrasts, not only in Azerbaijan, but also on many stages of the world. At the same time, I.Nazarov's concert activity has also expanded. He is a musician who plays and promotes baroque music.*

Keywords: *Azerbaijani vocal school, I.Nazarov, baritone, countertenor, opera, baroque music.*

Rəyçilər: fəlsəfə üzrə elmlər doktoru, professor Gülnaz Abdullazadə
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, professor Akif Quliyev